

Turto draudimo Lietuvoje problemos ir jų sprendimo būdai

Astrida Slavickienė

Socialinių mokslų daktarė
Lietuvos žemės ūkio universitetas
Apskaitos ir finansų katedra
Kaunas – Akademija
Tel. (8 27) 39 70 49 (darbo)
(8 27) 29 62 70 (namų)
Faksas (8 27) 39 70 49
El. paštas AFK@nora.lzua.lt

Šalyje pasikeitus ekonominei situacijai, pakito ir turto draudimo vaidmuo. Pradėjus funkcionuoti rinkos ekonomikai, dabar formuojasi turto draudimo rinka, kuriasi draudimo bendrovės. Kartu kyla daugybė problemų, kurias būtina spręsti. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti draudimo veiklos raidą ir tradicijas, aptarti turto draudimo bendrovių teikiamas paslaugas, išanalizuoti esamą turto draudimo būklę bei išskylančias problemas ir pateikti siūlymų, kaip jas spręsti.

Įvadas

Amžinas žmogaus poreikis – apsaugoti save, savo šeimą ir turtą. Šiuolaikinė psichologija ypač pabrėžia saugumo poreikio reikšmingumą. O šį poreikį padeda užtikrinti draudimas. Draudimas – tai finansinė-ūkinė veikla, kuria siekiama apsaugoti fizinių ir juridinių asmenų turtinius interesus. Tai ekonominė funkcija, turinti tikslą padengti nuostolius, padarytus žmogui ir jo turtui. Pasikeitus šalies ekonominei situacijai, pasikeitė ir draudimo vaidmuo. Dabar Lietuvoje vis dar formuojasi draudimo rinka ir kuriasi draudimo kompanijos. Jos jautriai reaguoja į rinkos pokyčius ir poreikius. Kartu iškyla daugybė problemų, formuojasi tam tikros draudimo veiklos tendencijos.

Straipsnio objektas – fizinių ir juridinių asmenų turtiniai interesai, draudžiant turtą.

Tyrimo metodai – atlikta turto draudimą reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių dokumentų analizė, naudoti statistiniai, patirties apibendrinimo ir apklausų metodai.

Rezultatai

Draudimo ištakos siekia keturis tūkstantmečius. Seniausios žinomos visuomeninio draudimo formos buvo senovės Babilone. Komerčio draudimo užuomazgų, išsivysčiusių iš paskolų operacijų, atsirado Italijoje XIV amžiuje. Pirmosios draudimo įstaigos įkurtos Anglijoje XIV amžiaus antroje pusėje. Jose buvo draudžiamas verslovių turtas ir pastatai nuo ugnies. Vėliau atsirado ir kitų rūšių draudimas – transporto (krovinių ir laivų) ir t. t. Anglijos draudimo bendrovių pavyzdžiu pa-

sekė Vokietija, Prancūzija ir kitos Vakarų Europos šalys.

Bendrovės neapsiribojo draudimo operacijomis savo krašte. Jų agentūros dirbdavo kitose šalyse, drauge skatindamos šias valstybes steigti savo draudimo organizacijas.

Draudimas Lietuvoje neturi tokių gilių tradicijų, bet, nepaisant, to jo istorija ne trumpa ir pakankamai turtinga.

Draudimo raida prasidėjo Lietuvai esant carinės Rusijos sudėtyje ir buvo glaudžiai susijusi su šios šalies vykdoma politika.

Lietuvoj labiausiai buvo praktikuojamas draudimas nuo ugnies. Buvo draudžiami pastatai, prekės, namų turtas, žemės ūkio mašinos, įmonių pastatai ir turtas. Tačiau draudimo įmonių veikla Lietuvai didesnės naudos nedavė, nes draudimo įmokos buvo pervedamos į Rusijos bei užsienio šalių draudimo bendrovių centrinės įstaigas, t. y. pinigai iš Lietuvos buvo išvežami. Vienintelė nauda buvo ta, kad į Lietuvos gubernijų biudžetus buvo pervedama draudžiamasis turto ir herbinis mokesčiai.

Apžvelgus draudimo raidą, galima teigti, kad draudimas Lietuvoje suklestėjo tik XIX amžiaus pradžioje. Tai lėmė dideli matematikos, statistikos ir medicinos mokslų laimėjimai (sudarė sąlygas apskaičiuoti riziką), ekonominis šalių raidos pakilimas ir padidėjęs turto saugumo poreikis. Tobulėjant technikai ir technologijai, draudimas iš klasikinių šakų (ugnies, krovinių) išsiplėtė ir atsirado techninių priemonių civilinės atsakomybės draudimas. Draudimo veikla tapo stabiliai funkcionuojančia ekonomikos šaka. Tuo pat metu draudimo kompanijos ėmė jungtis tarptautiniu mastu [2].

Tarpukario Lietuvoje (1918–1940) veikė penkis draudimo įstaigos: viena valstybinė, dvi sudarytos akcinio kapitalo pagrindais ir dar dvi – savitarpio draudimo ir kooperacijos pagrindais.

Šiuo laikotarpiu Lietuvos draudimo įstaigų veiklai, kaip ir viso ūkio veiklai, buvo būdingi netolygumai.

Inkorporavus Lietuvą į Sovietų Sąjungos sudėtį, liko tik viena draudimo įstaiga. Valstybinė draudimo įstaiga reorganizuota į Valstybinio draudimo valdybą, vieną iš sudėtinių monopolinio Gosstracho dalių. Pradėtas vykdyti privalomas turto draudimas. Privalomai buvo draudžiami gyventojų pastatai, gyvuliai, valstybės turtas. Visas kitas turtas buvo draudžiamas savanoriškai.

Vokiečių okupacijos metu draudimo darbą dirbo Valstybės draudimo valdyba, pavaldi Rytų krašto Reicho komisariui. Turto draudimas buvo privalomas. Šiuo laikotarpiu draudimo apimtis labai sumažėjo [3].

1990 metais, priėmus LR draudimo įstatymą, buvo atsiribota nuo Gosstracho. Šio įstatymo tikslas – panaikinti valstybinio draudimo monopolį. Iki priimant šį įstatymą gyventojai negalėjo pasirinkti ir naudojosi tomis paslaugomis, kurias siūlė valstybinis draudimas. Įstatymui įsigaliojus galėjo kurtis kitos draudimo bendrovės, draudimo bendrovių labai padaugėjo. Įstatyme atskirtas gyvybės ir ne gyvybės draudimas. Bendrovės, vykdančios ne gyvybės draudimą, negali drausti gyvybės. Skirtingas gyvybės ir ne gyvybės draudimo įstaigų įstatinis kapitalas: gyvybės draudimą vykdančių įstaigų – 40 000 000 Lt, ne gyvybės – 20 000 000 Lt [1].

Atsirado konkurencija. Analizuojant draudimo bendrovių veiklą pastebima, kad vienos kopija aukštyn, didindamos apyvartą, draudimo atsargos fondus ir įgydamos vis didesnę draudėjų pasitikėjimą, kitos atvirškėčiai – žlunga, užleisdamos vietą geriau dirbančioms. Apibendrinant 1990–1998 metus galima teigti, kad tai spartaus draudimo operacijų plėtojimo laikotarpis.

Turto draudimui lietuviai kasmet išleidžia vis daugiau pinigų: 1995 metais, drausdami nekilnojamąjį ir kilnojamąjį turtą, juridiniai ir fiziniai asmenys išleido 26 milijonus litų, 1996 metais – dvigubai daugiau – 52 milijonus litų, 1997 metais – 80 milijonų litų, o 1998 metais – per 100 milijonų litų. Didžiausią įtaką šiam didėjimui daro bankų ir lizingo bendrovių reikalavimas apdrausti įkeistą ar lizingo būdu įsigytą turtą bei nusikalstamumo didėjimas. Patys draudėjai savo iniciatyva turto drausti neskuba.

Manome, požiūris į turto draudimą keičiasi labai pamažu. Dažniausiai turtas draudžiamas ne savo iniciatyva, verslo partnerių (dažniausia užsieniečių) reikalavimu arba kai imama paskola iš banko. Tuomet draudimas yra būtina verslo santykių sąlyga, o sąmoningai apsisprendžiusių drausti turtą dar yra palyginti nedaug. Taip yra todėl, kad turto savininkai nesijaučia esantys tikri savininkai. Be to, Lietuvoje nėra turto draudimo tradicijų.

1998 metais Lietuvos draudimo įmonėse buvo sudaryta per 440 tūkst. turto draudimo sutarčių. Daugiausia sutarčių sudarė „Lietuvos draudimas“ – beveik 390 tūkst. Atlikti tyrimai rodo, kad 1998 metais draudimo įmonėms turto draudimas nebuvo nuostolingas. Nė viena įmonė neišmokėjo daugiau draudimo išmokų, nei buvo gauta įmokų. Pelningiausia turto draudimo rūšis buvo įmonių ir organizacijų turto draudimas. Manome, įmonės drausti savo turtą skatina naujasis Draudimo įstatymas, kuriame nustatyta, kad draudimo išlaidos įskaitomos į gamybos sąnaudas (anksčiau įmonės turtą drausdavo iš pelno). Kitose šalyse taip buvo daroma ir anksčiau.

Apibendrinant visas priežastis, dėl kurių įmonės ir organizacijos draudžia savo turtą, galima teigti, kad įmonių ir organizacijų nekilnojamasis turtas, gamybiniai įrenginiai ir atsargos draudžiami šiais atvejais:

1) kai norima gauti banko kreditą ir bankas reikalauja, kad užstatomas turtas būtų apdraustas;

2) kai įmonės užsienio dalininkas reikalauja, kad turtas būtų apdraustas;

3) kai įmonė patiria didelį nuostolį dėl gaisro, liūties, potvynio.

Remiantis įmonių vadovų apklausa, galima pateikti pagrindinius argumentus, dėl kurių vengiama draustis:

1) draudimas labai brangus;

2) draudimo kompanijos ieško priežasčių, kad nereikėtų atlyginti nuostolių.

Manome, draudimo įmokos nėra labai didelės. Tai suma, kuri per kelias dienas susidarytų palūkanoms už paimtą iš banko kreditą. Apsidraudus ir įvykus draudiminiam įvykiui, gamybai atkurti kredito imti nereikėtų. Už gana nedidelę sumą įmonė vėl pradėtų dirbti. Nesinorėtų sutikti ir su antruoju argumentu. Draudimo sutartyje turi būti aiškiai nurodyti visi draudimo įvykiai. Sudarant draudimo sutartį, draudėjas supažindinamas su visomis sutarties sąlygomis. Visi draudimo įvykiai draudimo sutartyje smulkiai ir vienprasmėškai apibūdinti, todėl nesusipratimų neturėtų būti. Be to, kilus prieštaravimui, galima pasikviesti nepriklausomus ekspertus, kurie įvertins nuostolio dydį ir jo priežastis. O draudimo bendrovė prieš išmokėdama draudimo atlyginimą turi išsiaiškinti visas įvykio aplinkybes ir priežastis, nes kiekvienas netikslumas verčia mokėti daugiau, negu ji gali. Todėl draudikas privalo kontroliuoti, kad draudimo atlyginimas būtų mokamas tik už draudiminius įvykius, nurodytus sutartyje.

Viena iš pelningiausių draudimo rūšių yra namų turto draudimas. Gali būti draudžiami pastatai, namų turtas ir investicijos į tą turtą. Turtas draudžiamas nuo vagystės, stichinių nelaimių ir trečiųjų asmenų nusikalstamos veikos. Be to, įdėjus į turtą papildomų investicijų, gali

ma sudaryti papildomą sutartį ir padidinti draudimo sumą.

Išanalizavus namų turto draudimo taisykles, galima teigti, kad šiai draudimo rūšiai trūksta lankstumo, kadangi draudžiama tik pagal vienas draudimo taisykles. Manome, būtų galima parengti namų turto draudimo paketą, susidedantį iš atskirų pastato, viduje esančio turto, savininko transporto priemonių, šeimos narių draudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir turto savininko civilinės atsakomybės draudimo rūšių. Vakarų šalyse tokia draudimo rūšis labai populiari. Didėjant šalyje nusikalstamumui, reikia draudimo atlyginti nuostoliams, kurie atsiranda asmenį apiplėšus už buto ribų.

Vis populiariesnis transporto priemonių draudimas. 1998 metais sudaryta per 50 tūkstančių sutarčių. Ši draudimo rūšis nėra labai pelninga, dažnai balansuoja tarp pelno ir nuostolio.

Skiriamos šešios šios draudimo rūšies rizikos. Daugiausia nuostolių patiriama dėl vagystės ir avarijos atveju. Trečias pavojus minimalus, bet vis dėlto pasitaiko – tai stichinės nelaimės, automobilio užsidegimas dėl netvarkingos automobilio instaliacijos. Dar viena rizikos rūšis, atsiradusi vis didėjant nusikalstamumui, yra automobilių sprogdinimas ir kita trečiųjų asmenų nusikalstama veika. Kita rizikos rūšis, nuo kurios draudimas turėtų būti privalomas, – transporto priemonių savininkų civilinė atsakomybė.

Daugiausia nuostolių patiriama dėl transporto priemonių vagysčių. Latvijos ir Estijos draudimo bendrovės nuo 1994 metų nebedraudžia lengvųjų automobilių nuo vagysčių. Lietuvos draudikams ši problema ne mažiau aktuali, tačiau, daugelio draudimo bendrovių vadovų nuomone, atsisakyti drausti automobilius nuo vagysčių neverta. Manome, draudimo bendrovės, sudarydamos draudimo sutartis, didesnę dėmesį turėtų kreipti į tai, kaip sumažinti draudimo

riziką – reikalauti, kad būtų įrengta tik kokybiška automobilio apsaugos sistema, palikti dalį atsakomybės draudėjui.

Kai kurios draudimo bendrovės, stengdamosi pritraukti kuo daugiau klientų, mažina draudimo įmokų tarifus. Tai neapgalvotas ir nepagrįstas sprendimas, nes neatkreipiamas dėmesys į proporcingai tarifų mažinimui didėjančią riziką. Šiuo atveju atsitikus draudimui įvykiui, tokia bendrovė neturės lėšų draudimo išmokoms.

Apibendrinant transporto priemonių draudimo sąlygas, galima teigti, kad nors ši draudimo sritis gana rizikinga, dauguma įmonių neatsisako šios draudimo rūšies. Visame pasaulyje tai yra nuostolinga arba geriausiu atveju – „nulinio pelno“ draudimo sritis. Turtingos draudimo bendrovės teikia šią paslaugą, kad įrodytų savo finansinį pajėgumą. Antra vertus, ši paslauga labai reikalinga žmonėms ir turi daug pranašumų:

- galima pasirinkti vieną ar kelis draudiminius įvykius;
- gali būti įvairi kiekvieno draudiminio įvykio varianto draudimo suma;
- draudimo įmoka skaičiuojama tiksliai įvertinant automobilio amžių, apsaugos priemonės ir pan.;
- lanksti nuolaidų sistema;
- nuostoliai atlyginami rinkos kainomis.

Remiantis tyrimų duomenimis galima teigti, kad apie 70 proc. draudimo sutarčių sudaroma su fiziniais asmenimis, kito – su juridiniais asmenimis. Tačiau draudimo bendrovėms pelningiau drausti įmonių transporto priemones, nes sudaromos didesnės apimties sutartys, kadangi įmonės savo transportą draudžia visa verte.

Nuo atinančių metų planuojama įvesti privalomą vairuotojų civilinės atsakomybės draudimą. Tai labai reikalinga draudimo rūšis, nes statisti-

kos duomenimis, 80 proc. avarijų kaltininkų yra nemokūs ir nepajėgia atlyginti žalos.

Nuostolius atlyginti privaloma – tai ir yra civilinė atsakomybė. Pagal galiojančius įstatymus civilinės atsakomybės paskirtis yra ne nubausti kaltą asmenį, o priversti jį atlyginti kitiems asmenims padarytą žalą. Be to, šis draudimas aktualus ir norint apsaugoti su automobiliais į šalį atvykstančius užsieniečius. Valstybė turi imtis visų apsaugos priemonių, kad jie būtų apsaugoti nuo galimų nuostolių. Vairuotojų civilinės atsakomybės draudimas yra privalomas daugelyje valstybių ir yra viena iš sąlygų, kurią būtina įvykdyti norint įstoti į Europos Sąjungą.

Kai kuriose šalyse vairuotojų civilinės atsakomybės draudimo įmoka įskaičiuojama į degalų kainą. Surinktos lėšos patenka į Draudimo fondą. Manome, tai perspektyvus draudimo būdas ir ateityje jis gali būti naudojamas daugelyje šalių. Visų pirma, išnyksta draudimo įmokų skaičiavimo problema bei jų skaičiavimo išlaidos. Be to, kiekvieno vairuotojo sumokėtų įmokų dydis šiuo atveju priklauso nuo nuvažiuoto atstumo ir automobilio galingumo, o tai yra vieni iš pagrindinių rizikos įvertinimo požymių. Taip pat nereikia išdavinėti draudimo liudijimų, kontroliuoti įmokų mokėjimo. Kartu tai prisidėtų prie aplinkos užterštumo mažinimo, kadangi didesnė degalų kaina mažina jų sunaudojimą.

Įvertinant užsienio šalių praktiką galima teigti, kad nė viena pasaulio draudimo bendrovė neturi pelno iš civilinės atsakomybės draudimo arba pelnas yra minimalus. Tačiau tai daroma gyventojų interesams apsaugoti ir yra būtina. Be to, už privalomą draudimą surinktos lėšos yra nemaža finansinė investicija į šalies ūkį, nes gautos draudimo įmokos paprastai investuojamos į valstybės vertybinius popierius ir pan.

Dabar draudimo įmonės siūlo didelį turto draudimo paslaugų pasirinkimą. Pradedama drausti net ypač rizikingas turto rūšis. Draudimo bendrovės tiria rinką ir, kai yra paklausa, pradeda teikti naujas paslaugas.

Išvados

1. Draudimo įstaigų veikla Lietuvoje tiesiogiai susijusi su šalies politine padėtimi. Galima skirti šiuos draudimo veiklos laikotarpius:

1.1. laikotarpis Lietuvai esant Rusijos imperijos sudėtyje, kai draudimo įstaigos rėmėsi carinės Rusijos įstatymais;

1.2. tarpukario laikotarpis, kai kūrėsi savos draudimo įstaigos;

1.3. vokiečių okupacijos laikotarpis, kai draudimas žymiai sunyko;

1.4. sovietmečio, t. y. monopolistinio valstybinio draudimo laikotarpis;

1.5. nepriklausomos Lietuvos laikotarpis. Pradėjo kurtis naujos draudimo bendrovės, suklestėjo draudimo rinka.

2. Turto draudimą skatinantys veiksniai yra šie:

1) naujasis Draudimo įstatymas;

2) bankų ir lizingo bendrovių reikalavimai apdrausti įkeičiamą arba lizingo būdu įsigytą turtą;

3) užsienio partnerių keliami reikalavimai;

4) gyventojų pajamų didėjimas;

5) valstybės siekis sumažinti riziką;

6) draudimo bendrovių konkurencija.

3. Namų turto draudimui trūksta lankstumo, todėl būtų galima parengti namų turto draudimo paketą, susidedantį iš atskirų pastatų bei viduje esančio turto draudimo, transporto priemonių draudimo, šeimos narių draudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir civilinės atsakomybės draudimo.

4. Būtina įdiegti privalomą vairuotojų civilinės atsakomybės draudimą, norint apsaugoti savos šalies ir atvykstančių užsieniečių turtinius interesus.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valskybės žinios. 1996. Nr. 73, p. 12–25.
2. Čepinskis J. ir kiti. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999. 460 p.
3. Maksimaitienė E., Maksimaitis V. Draudimas Lietuvoje. Vilnius: 1997. 174 p.
4. Raškiniš D. Privalomasis transporto priemonių civilinės atsakomybės draudimas // Litas. 1997. Nr. 3.
5. Saržickienė J. Draudimo ekonomika (1993–1995). Vilnius: 1996, 22 p.

THE PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF PROPERTY INSURANCE IN LITHUANIA

Summary

There are disclosed the development of insurance activities, discussed the services of insurance companies, analysed the present position and problems of property insurance and presented the suggestions how to solve these problems in the article.

Įteikta 1999 m. gruodžio mėn.